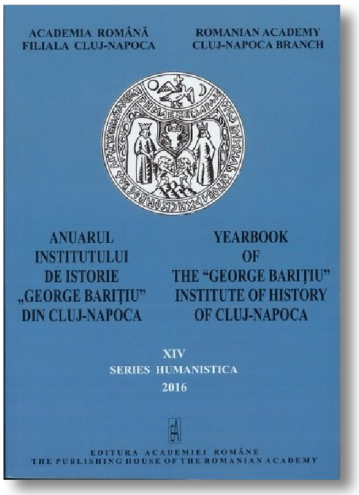

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Eficacitatea hotărârilor străine – aspecte de drept european

Călina Jugastru

How to cite this article:
Jugastru, Călina (2016) *Eficacitatea hotărârilor străine – aspecte de drept european*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 14, pp. 261–285. DOI: 10.5281/zenodo.22966542

© 2016: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

DREPT

EFICACITATEA HOTĂRÂRILOR STRĂINE – ASPECTE DE DREPT EUROPEAN

Călina Jugastru

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Drept

Résumé: ***EFFICACITÉ DES JUGEMENTS ETRANGERS – ASPECTS DE DROIT EUROPEÉN.*** *La hiérarchie des normes dans le procès civil international implique l'application prioritaire des dispositions de la législation européenne, par rapport aux dispositions nationales. Le principe est contenu dans l'art. 1065 du nouveau Code de procédure civile roumain: "Les dispositions du présent livre s'applique aux procès de droit privé avec des éléments étrangers dans la mesure où les traités internationaux auxquels la Roumanie est partie, la loi de l'Union européenne ou les lois spéciales ne disposent autrement." On peut observer que l'application de la législation nationale est résiduelle (l'efficacité de la décision étrangère est régie selon art. 1094-1110 du nouveau Code de procédure civile). La reconnaissance et l'éxécution des jugements étrangers sont gouvernées par le droit européen, dans le Règlement-cadre sur la coopération judiciaire en matière civile et commerciale et dans un certain nombre de réglementations sectorielles. Le droit commun est représenté par le Règlement no. 1215/2012, applicable dans les États membres en commençant avec 2015. Cette étude concerne exclusivement l'efficacité des jugements étrangers régimes européens, réglementés dans les principales dispositions du droit européen.*

Mots clé*: litige de droit privé, élément d'extraneité, droit européen, Règlement no. 1215/2012, réglementations sectorielles*

PRELIMINARII

Eficacitatea hotărârilor străine este reglementată în dreptul european, în Regulamentul-cadru privind cooperarea judiciară în materie civilă şi comercială şi într-o serie de regulamente sectoriale. Dreptul comun al recunoaşterii şi executării este reprezentat de Regulamentul nr. 1215/2012, aplicabil în statele membre începând cu 2015.

Ierarhia normelor în procesul civil internațional implică prioritatea aplicării prevederilor conținute în dreptul european, în raport cu dispozițiile dreptului intern.

An. Inst. de Ist. „G. Barițiu" din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. XIV, 2016, p. 261-285

Prevederea de principiu se găseşte în art. 1065 din noul Cod de procedură civilă (NCPC): „Dispoziţiile prezentei cărţi se aplică proceselor de drept privat cu elemente de extraneitate în măsura în care prin tratatele internaţionale la care România este parte, prin dreptul Uniunii Europene sau prin legi speciale nu se prevede altfel." Se poate observa, dreptul naţional este de aplicare reziduală. Eficacitatea hotărârilor străine este reglementată, conform NCPC, în art. 1094-1110.

Prezentul studiu are în vedere regimurile europene ale eficacităţii hotărârilor străine[1], aşa cum rezultă din principalele regulamente europene.

RECUNOAŞTEREA HOTĂRÂRILOR STRĂINE CONFORM REGULAMENTULUI NR. 1215/2012

Domeniul de aplicare

Actuala reglementare reia o parte dintre prevederile vechiului regulament şi valorizează, totodată, deciziile Curţii de la Luxembourg. A rezultat, astfel, o reglementare mai completă, care sintetizează precizările jurisprudenţei în ceea ce priveşte noţiunea de hotărâri care intră sub incidenţa regulamentului.

Regulamentul nr. 44/2001 a fost aplicabil hotărârilor pronunţate de instanţele din statele membre, fără a deosebi după denumirea hotărârilor[2]: decizii, sentinţe, ordonanţe, mandate de executare sau stabilirea de către grefier a cheltuielilor de judecată.

Regulamentul nr. 1215/2012 conţine următoarele dispoziţii: „hotărâre" înseamnă o hotărâre pronunţată de o instanţă dintr-un stat membru[3], indiferent de denumirea acesteia, inclusiv un decret, un ordin, o ordonanţă sau un mandat de executare, precum şi o decizie privind stabilirea de către un grefier al instanţei a cheltuielilor de executare. În materia recunoaşterii şi executării hotărârilor străine, terminologia include şi măsurile provizorii şi de conservare dispuse de o instanţă care, în temeiul regulamentului, are competenţa de a judeca o cauză pe fond.

Facem câteva *precizări* cu privire la hotărârile care intră în domeniul de aplicare a Regulamentului nr. 1215/2012:

- În viziunea Curţii de Justiţie a Uniunii Europene (CJUE), intră sub incidenţa regulamentului *hotărârile prin care jurisdicţia unui stat*

[1] Autori de prestigiu menţionează că, actualmente, nu se mai poate vorbi de un regim al hotărârilor străine, folosind singularul. Ulterior intrării în vigoare a Regulamentului nr. 44/2001, au apărut mai multe instrumente europene, care reglementează, fiecare, domenii diferite: răspundere părintească, desfacerea căsătoriei, obligaţii alimentare, succesiuni internaţionale etc., astfel că vorbim despre regimurile europene ale eficacităţii hotărârilor străine (Niboyet, & de Geouffre de la Pradelle, 2013, p. 545).

[2] Ideea a fost promovată ferm în cauza Gambazzi, pe temeiul Convenţiei de la Bruxelles şi pe baza art. 32 din Regulamentul nr. 44/2001.

[3] Cu privire la accepţiunile termenului „hotărâre" în dreptul francez, a se vedea Gutmann (1999, p. 236-237).

membru îşi declină competența, pe temeiul unei clauze atributive de jurisdicție (*Gothaer Allgemeine Versicherung AG et autres contre Samskip GmbH*, 2012).

- În schimb, s-a apreciat că *certificatul de grefă destinat notificării pe cale poştală nu răspunde cerințelor noțiunii de „hotărâre"*, astfel că este preferabil să fie coroborat cu alte documente care emană de la Administrația poştelor, în vederea atestării datei exacte a trimiterii poştale (Curtea de apel Colmar, hotărârea din 5 septembrie 2002).
- Sunt „hotărâri" supuse procedurii de recunoaştere şi executare atât hotărârile prin care se tranşează litigiul dintre părți, cât şi *hotărârile prin care instanța dispune măsuri provizorii sau de conservare*, cum este exemplul din speță[4]. Este vorba de cererea formulată de către proprietarul unei nave pentru plafonarea cuantumului despăgubirilor la care ar putea fi obligat în ipoteza angajării răspunderii sale pentru producerea unui prejudiciu, în urma unui eveniment maritim determinat[5]. Faptul că, în cazul dedus judecății, hotărârea a fost pronunțată într-o procedură necontencioasă, nu constituie un obstacol în calea recunoaşterii, în condițiile în care hotărârea avea vocația de a face obiectul unei dezbateri contradictorii. Potrivit dosarului cauzei, hotărârea nu produce efecte înainte de a fi comunicată creditorilor, care au dreptul de a contesta dreptul debitorului de a-şi limita răspunderea, precum şi cuantumul despăgubirilor.
- Condiția aplicării prevederilor regulamentului, a hotărârilor prin care au fost autorizate măsuri provizorii sau de conservare este ca *partea împotriva căreia aceste măsuri sunt îndreptate să fi fost citată.* De asemenea, măsurile respective trebuie notificate părții în cauză înainte de a se trece la punerea lor în executare[6]. Regulamentul nr. 1215/2012 şi, anterior, Regulamentul nr. 44/2001, respectiv Convenția de la Bruxelles au avut în vedere o procedură contradictorie, dar în cadrul căreia instanța este, totuşi, îndreptățită să se pronunțe, chiar dacă pârâtul – legal citat – nu se prezintă. Ansamblul prevederilor legale exprimă intenția legiuitorului de a veghea ca procedurile care conduc la pronunțarea hotărârilor judecătoreşti să se deruleze cu respectarea dreptului la apărare. Singura situație în care se acceptă recunoaşterea sau executarea în lipsa citării pârâtului vizează cazul în care hotărârea

[4] *Maersk Olie & Gas A/S c/a Firma de Haan en W. De Boer*, în *Culegere*, 2004, p. I-096657, citată de Stănescu (2011, p. 204-205).

[5] Temeiul de drept al cererii l-a constituit Convenția internațională asupra limitării răspunderii proprietarilor de nave maritime, adoptată la Bruxelles, la 10 octombrie 1957. Temeiul de drept al cererii l-a constituit Convenția internațională asupra limitării răspunderii proprietarilor de nave maritime, adoptată la Bruxelles, la 10 octombrie 1957.

[6] Hotărârea din 21 mai 1980, 125/79, *Bernard Denilauler c/a Couchet Frères*, în *Culegere*, 1980, p. 01553, apud Stănescu (2011, p. 205-206).

care cuprinde măsura a fost notificată sau comunicată pârâtului înaintea executării (art. 2 alin. 2 lit. ultima teză).

Regula. Recunoaşterea de drept

Textul de principiu referitor la recunoaşterea hotărârilor se găseşte în art. 36 alin. 1 din Regulamentul nr. 1215/2012: „Hotărârile judecătoreşti pronunţate într-un stat membru se recunosc în celelalte state membre fără să fie necesar să se recurgă la vreo procedură specială." Absența oricărei proceduri este justificată de încrederea reciprocă în administrarea justiției la nivel european, astfel că, doar în ipoteza unei contestații, se recurge la procedura prevăzută de secțiunea 3 a celui de-al treilea capitol al regulamentului.

Tot ca expresie a principiului încrederii reciproce, procedura prin care o hotărâre pronunțată într-un stat membru devine executorie trebuie să se caracterizeze prin eficiență şi rapiditate. Textul legal fundamentează recunoaşterea de plin drept a hotărârilor pronunțate în statele membre, recunoaştere fundamentată pe libera circulație a hotărârilor judecătoreşti în statele membre. Recunoaşterea trebuie să aibă efectul de a atribui hotărârilor judecătoreşti autoritatea şi eficacitatea de care acestea beneficiază în statul unde au fost pronunțate.

Recunoaşterea pe cale judecătorească

Prin excepție, în cazul unei contestații, orice parte interesată poate să solicite recunoaşterea hotărârii. Este vorba, de această dată, despre recunoaşterea efectuată prin mijlocirea instanței de judecată. Recunoaşterea pe *cale principală* presupune depunerea cererii la instanța sau la autoritatea competentă, conform Anexei II la Regulament. Cererea de recunoaştere va fi însoțită de o copie a hotărârii, care trebuie să întrunească toate condițiile necesare în vederea stabilirii autenticității hotărârii supuse recunoaşterii.

Competența soluționării cererii pronunțate în materie civilă sau comercială, într-un alt stat membru, aparține tribunalului. Este competent tribunalul de la domiciliul părții împotriva căreia se solicită recunoaşterea. Prevederile referitoare la competență sunt cuprinse în O.G. nr. 119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente comunitare, de la data aderării României la Uniunea Europeană[7]. *Calea de atac* prevăzută de Ordonanță împotriva hotărârii este recursul. Autoritatea judiciară a statului membru înaintea căruia este solicitată recunoaşterea unei hotărâri pronunțate într-un alt stat membru poate suspenda acțiunea în cazul în care hotărârea face obiectul unei căi de atac ordinare.

Dacă recunoaşterea hotărârii străine este invocată *pe cale incidentală*, în fața unei instanțe dintr-un stat membru, competența aparține instanței chemate să se pronunțe asupra cererii principale (art. 36 alineat ultim din Regulamentul nr. 1215/2012).

[7] O.G. nr. 119/2006 a fost publicată în M. Of. nr. 1036/28.12.2006 şi a fost aprobată cu modificări prin Legea nr. 191/2007.

Motivele de refuz al recunoaşterii sunt cele de la art. 45 din Regulamentul nr. 1215/2012:

1. *Recunoaşterea este vădit contrară ordinii publice a statului membru solicitat*[8]. Imperativele de protecție a principiilor fundamentale din statul membru, care este statul forului solicitat, impun respingerea cererii de recunoaştere, dacă aceasta contravine ordinii publice. Actuala formulare a acestui motiv de refuz în NCPC este apropiată, utilizând termenii „manifest contrară", ceea ce este echivalent cu „vădit contrară" din textul Regulamentului. Aşa cum se observă, Regulamentul permite admiterea excepției de ordine publică, în raport cu recunoaşterea hotărârilor, doar dacă acestea încalcă în mod flagrant, adică în mod evident, regulile imperative ale forului sesizat. „Vădit" înseamnă clar, fără putință de tăgadă. Legiuitorul european nu oferă criterii care să contureze motivele concrete ale refuzului de recunoaştere. Reiese însă că este vorba despre situații care încalcă normele juridice de protecție a forului – ipoteze care pot fi apreciate din punctul de vedere al gravității posibilei încălcări, gravității pagubelor care ar putea să rezulte etc.

Este la latitudinea autorității care examinează cererea să evalueze şi să motiveze situația care pune în lumină o contrarietate vădită cu ordinea publică a forului. Afirmațiile referitoare la caracterul actual şi la caracterul variabil al ordinii publice rămân valabile şi în contextul Regulamentului nr. 1215/2012. În general, conceptul de ordine publică este unul „cameleonic", schimbător, în raport cu o serie de factori care configurează fiecare epocă şi fiecare spațiu geografic dintre cele supuse discuției.

Ceea ce diferă față de reglementarea română este obligația impusă autorității care examinează condițiile de regularitate de a refuza recunoaşterea, în cazul în care constată că este vădit contrară ordinii publice a statului membru. De altfel, aceeaşi obligativitate persistă pentru toate cazurile prevăzute de art. 45 din regulament. Considerăm că aceasta este soluția corectă, întrucât sunt în discuție cele mai importante principii ale forului, reflectate în normele de ordine publică. Amintim că, pentru aceeaşi situație, magistratul român are posibilitatea de a decide dacă respinge sau admite cererea de recunoaştere. Iar criteriile legale pe baza cărora trebuie să se aprecieze contrarietatea manifestă cu ordinea publică sunt echivoce, vagi, insuficient determinate – pentru a fi realmente utile. Soluția este corectă, cu atât mai mult cu cât aria de aplicare a acestui caz de refuz s-a îngustat: nu orice încălcare a ordinii publice este luată în calcul, ci doar acele încălcări care sunt vădit sau manifest contrare ordinii publice.

Chiar dacă definirea ordinii publice a statelor membre este o problemă care suportă variabile, CJCE a menționat (la momentul când era în vigoare Convenția de la Bruxelles din 1968) că este de competența sa verificarea limitelor în cadrul

[8] Pentru controlul conformității hotărârii străine cu ordinea publică franceză, a se vedea Clavel (2012, p. 251-253).

cărora instanța unui stat contractant poate recurge la această noțiune, pentru a nu Recunoaşte o hotărâre provenită de la instanța unui alt stat contractant. Curtea a constatat, cu prilejul soluționării speței *Krombach*[9], că dreptul la apărare, ca drept fundamental reiterat în toate documentele internaționale semnificative, este o componentă a ordinii publice a oricăruia dintre statele contractante. Refuzul judecătorului de a asigura dreptul la apărare al pârâtului (chiar în absența pârâtului), obligat la despăgubiri civile în favoarea părții civile, în cadrul unui proces penal, constituie o violare a ordinii publice[10]. Chiar dacă scopul cooperării judiciare dintre state este simplificarea procedurilor de recunoaştere şi de executare a hotărârilor, acest obiectiv nu trebuie realizat, în niciun caz, prin nesocotirea dreptului la apărare. De aceea, recursul la ordinea publică este posibil în cazuri excepționale, când garanțiile prevăzute în legislația statelor şi în convenții internaționale se dovedesc a fi insuficiente pentru a-l proteja pe pârât împotriva violării manifeste a dreptului său de a se apăra în fața instanței. Curtea a reținut că, în cadrul acțiunii civile în despăgubiri, întemeiate pe săvârşirea unei infracțiuni intenționate, judecătorul forului de origine a refuzat să asigure dreptul la apărare al pârâtului (autor al infracțiunii) pe singurul motiv al absenței acestuia de la dezbateri.

Cert este că invocarea ordinii publice este rezervată cazurilor excepționale, în condițiile în care stabilirea exigențelor care dau contur ordinii publice este de resortul legiuitorului național. Recursul la clauza de ordine publică este declanşat de încălcarea, în manieră inacceptabilă, a ordinii juridice a forului de recepție a hotărârii, prin violarea unui drept considerat fundamental în acest stat. Motivul de refuz al recunoaşterii trebuie să se fundamenteze pe încălcarea manifestă a regulilor de drept calificate ca esențiale în ordinea juridică a forului ori pe încălcarea unui drept fundamental pentru această ordine juridică (*Renault*, 2000).

De exemplu, a fost considerată conformă ordinii publice decizia prin care se recunoaşte existența unui drept de proprietate intelectuală asupra elementelor de caroserie ale autovehiculelor, drept care conferă titularului prerogativa de a interzice terților fabricarea, vânzarea, importul sau exportul unor asemenea elemente pe teritoriul statului de origine a hotărârii[11].

2. *Dacă actul de sesizare a instanței sau un alt act echivalent nu a fost comunicat sau notificat pârâtului care nu s-a înfățişat în timp util şi într-o manieră*

[9] Hotărârea în speța *Krombach* a fost pronunțată la 28 martie 2000 (poate fi consultată pe pagina http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:61998CJ0007, valabilă la 28 august 2015).

[10] Curtea de Justiție a Uniunii Europene a decis, în repetate rânduri, că acțiunea în repararea prejudiciului cauzat prin infracțiuni, soluționată în cadrul procesului penal, intră sub incidența Convenției de la Bruxelles (respectiv a Regulamentului nr. 44/2001), întrucât este vorba despre „materie civilă sau comercială" (speța *Sonntag*, 1993).

[11] Renault, 2000: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/ALL/?uri=CELEX:61998CJ0038 &qid=1405288927730 (adresă web consultată la 28 august 2015).

care să-i permită acestuia să-şi pregătească apărarea, dacă pârâtul nu a introdus o acțiune împotriva hotărârii atunci când a avut posibilitatea să o facă. Textul vizează încălcarea dreptului la apărare al pârâtului. Unul dintre aspectele importante pe care le presupune dreptul la apărare este oferirea posibilității de a dispune de o perioadă de timp rezonabilă, realistă, în vederea pregătirii apărării[12]. Or, în practică, s-a demonstrat frecvent că pârâtul nu a avut la dispoziție decât câteva zile pentru a răspunde adversarului. De asemenea, s-a învederat în practică faptul că, fiind citat prin publicitate, pârâtul nu a cunoscut efectiv existența litigiului şi, deci, nu a avut posibilitatea de a se apăra. Totuşi, pentru a preveni o manevră la care se recurge adesea, regulamentul are o prevedere aparte, la finalul textului legal. S-a constatat că anumiți pârâți, deşi au cunoscut existența procesului, s-au abținut în mod deliberat să exercite, în străinătate, căile de atac împotriva hotărârii, preconizând ca, la momentul solicitării exequatur-ului, să invoce vicierea procedurii, întrucât nu au fost notificați într-un termen rezonabil care să le permită pregătirea apărării (manevră care are efect dilatoriu). Acesta este motivul pentru care regulamentul prevede că pârâtul nu se poate prevala de încălcarea dreptului la apărare, conform art. 45 alin. 1 lit. b, dacă „nu a introdus o acțiune împotriva hotărârii atunci când a avut posibilitatea să o facă”[13].

Menționăm o *ipoteză specială* în care hotărârea străină poate fi refuzată la recunoaştere sau la executare. Fără a se aduce atingere dispozițiilor mai favorabile din legislațiile interne, persoanele domiciliate într-un stat membru, care sunt urmărite în fața instanțelor penale dintr-un alt stat membru (ai cărui cetățeni nu sunt), pentru o infracțiune săvârşită din culpă, pot fi judecate şi în lipsă, cu condiția să fie reprezentate de persoane calificate în acest sens. Cu toate acestea, instanța sesizată poate dispune înfățişarea în persoană. În cazul în care persoana nu se prezintă în instanță, hotărârea pronunțată în acțiunea civilă, fără ca cel în cauză să aibă posibilitatea de a-şi pregăti apărarea, poate să nu fie recunoscută sau executată în celelalte state membre (art. 64 din Regulamentul nr. 1215/2012).

În acest din urmă caz, instanța va aprecia dacă circumstanțele cauzei pledează pentru nerecunoaşterea sau executarea hotărârii. Ea poate să admită ori să respingă cererea (bineînțeles, motivat), pe când în celelalte situații, prevăzute de art. 45 din Regulament, nu are marjă de apreciere, având obligația de a refuza recunoaşterea hotărârii.

3. *Dacă hotărârea a cărei recunoaştere se cere este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunțată într-un litigiu între aceleaşi părți în statul membru solicitat sau într-un stat terț.* De exemplu, sunt ireconciliabile hotărârea străină care obligă

[12] Curtea de casație franceză, prima cameră civilă, hotărârea din 12 aprilie 2012, citată după Niboyet, & de Geouffre de la Pradelle (2013, p. 555).

[13] Pentru explicații, a se vedea Niboyet, & de Geouffre de la Pradelle (2013, p. 555).

unul dintre soți să furnizeze alimente celuilalt soț, cu titlu de obligație de întreținere care rezultă din căsătorie, şi hotărârea instanței statului sesizat cu cererea de recunoaştere – hotărâre prin care se pronunță divorțul între cei doi soți (CJUE, *Hoffmann*, 1988[14]).

Nu au relevanță data hotărârii străine şi nici data hotărârii instanței statului solicitat. Rezultă că hotărârea forului are prioritate şi în cazul în care este ulterioară hotărârii supuse recunoaşterii sau executării. Condițiile cerute sunt ca hotărârea instanței naționale să se fi pronunțat într-un litigiu judecat între aceleaşi părți şi cele două hotărâri să fie ireconciliabile.

4. *Dacă hotărârea a cărei recunoaştere se solicită este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunțată anterior într-un alt stat membru sau într-un stat terț între aceleaşi părți, într-o cauză având acelaşi obiect şi aceeaşi cauză, cu condiția ca hotărârea pronunțată anterior să întrunească toate condițiile necesare pentru a fi recunoscută în statul membru solicitat.* Nu sunt vizate hotărârile ireconciliabile care aparțin jurisdicțiilor aceluiaşi stat membru (CJUE, *Salzgitter Mannesmann*, 2013).

5. *Dacă sunt nesocotite dispozițiile cuprinse în secțiunile 3,4 sau 5 din Capitolul II al Regulamentului.* Aceste dispoziții se referă la competențele speciale în materie de asigurări (secțiunea 3), în materia contractelor încheiate cu consumatorii (secțiunea 4) şi în materia contractelor individuale de muncă (secțiunea 5). Se cere ca pârâtul să fie deținătorul poliței de asigurare, asiguratul, beneficiarul contractului de asigurare, partea vătămată, consumatorul sau angajatul.

Nerecunoaşterea este justificată prin caracterul de protecție al acestor prevederi legale, față de partea care este considerată „partea slabă" a contractului. Astfel, dispozițiile referitoare la competențele indirecte sunt încălcate atunci când hotărârea a fost pronunțată de o instanță care nu avea competența soluționării cauzei (speța *ČPP Vienna Insurance Group*, pronunțată de CJCE la 20 mai 2010). Acest motiv de nerecunoaştere nu s-a aplicat în cazul altor contracte decât asigurări sau contracte încheiate cu consumatorii, ca, de pildă, într-o cauză judecată de o instanță italiană, cu privire la un contract având ca obiect lucrări de renovare la un imobil[15].

6. *Dacă sunt nesocotite prevederile referitoare la competența exclusivă* (cuprinse în secțiunea 6 din capitolul II). Normele de competență exclusivă nu pot

[14] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?qid=1405289742561&uri=CELEX:61986CJ0145 (valabilă la 28 august 2015).

[15] Curtea de casație franceză, prima cameră civilă, hotărârea din 12 aprilie 2012, http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000025692341&fastReqId=1294416907&fastPos=1 (valabilă la 30 august 2015).

fi nesocotite în nicio situație. În caz de încălcare a acestora, recunoaşterea sau executarea sunt refuzate; competența exclusivă nu suportă derogări.

Regulamentul are prevederea (validată în practică[16]) potrivit căreia competența instanței din statul membru de origine nu poate fi revizuită. Criteriul ordinii publice nu poate fi aplicat normelor în materie de competență. La verificarea temeiurilor de competență indirectă, autoritatea solicitată este ținută de constatările de fapt pe baza cărora instanța din statul membru de origine şi-a întemeiat competența (art. 45 alin. 2 şi 3 din Regulamentul nr. 1215/2012). Noul Regulament menține întocmai (şi justificat) aceste interdicții, preluându-le din vechiul Regulament nr. 44/2001[17].

EXECUTAREA HOTĂRÂRILOR STRĂINE CONFORM REGULAMENTULUI NR. 1215/2012

Domeniul de aplicare

Regulamentul nr. 1215/2012 statuează că hotărârea pronunțată într-un stat membru şi care este executorie în acel stat este executorie în celelalte state membre fără a fi necesară o hotărâre de încuviințare a executării[18]. O hotărâre executorie implică, de drept, competența de a lua orice măsuri de conservare care sunt prevăzute de legislația statului membru solicitat.

Termenul „executoriu" trebuie interpretat în sensul că vizează exclusiv caracterul executoriu din punct de vedere formal al hotărârilor străine. Nu sunt vizate condițiile în care aceste hotărâri pot fi executate în statul de origine.

În speță, hotărârea care din punct de vedere formal prezintă caracter executoriu beneficiază, în principiu, de regimul de executare prevăzut de regulament. Fiind vorba însă de o hotărâre în materie de faliment, materie care este exclusă expres din sfera de aplicare a regulamentului, îi revine instanței din statul

[16] Curtea de casație franceză, prima cameră civilă, hotărârea din 10 mai 2007, http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000017828763&fastReqId=1100808779&fastPos=11&oldAction=rechExpJuriJudi, speță consultată în 30 august 2015.

[17] Vechiul Regulament nr. 44/2001 conținea o cauză de refuz a recunoaşterii judecătoreşti, care nu se regăseşte în noul Regulament. Hotărârea putea fi refuzată dacă este în prezență unul dintre cazurile prevăzute la art. 72 din Regulament. Textul legal menționat enunța următoarele: „Prezentul Regulament [Regulamentul nr. 44/2001, n.n.] nu aduce atingere acordurilor prin care statele membre s-au angajat, înainte de intrarea în vigoare a prezentului Regulament, în conformitate cu articolul 59 din Convenția de la Bruxelles, să nu recunoască o hotărâre pronunțată, în special în alt stat contractant parte la Convenția respectivă, împotriva pârâtului care are domiciliul sau reşedința obişnuită într-o țară terță dacă, în cazurile prevăzute la articolul 4 din Convenție, hotărârea nu s-a putut întemeia decât pe competența menționată la articolul 3 al doilea paragraf din Convenția respectivă."

[18] În Regatul Unit, o astfel de hotărâre este pusă în executare în Anglia şi Țara Galilor, Scoția, Irlanda de Nord, atunci când, la cererea oricăreia dintre părțile interesate, a fost înregistrată în vederea executării într-una dintre aceste părți ale Regatului Unit, după caz.

solicitat să decidă, potrivit propriului sistem de drept (incluzând normele de drept internațional privat), care sunt efectele pe care hotărârea le va produce pe teritoriul său[19].

Refuzul executării hotărârilor străine

Hotărârile nu pot fi executate în cazul în care nu sunt recunoscute. Regulamentul nr. 1215/2012 prevede în mod expres cazurile de refuz al recunoaşterii hotărârilor străine.

Problematica poate fi sintetizată după cum urmează:

- *Pentru motivele prevăzute la art. 45 din Regulament*, *executarea unei hotărâri se refuză*, fără ca autoritatea solicitată să aibă altă opțiune. Refuzul are loc la cererea persoanei împotriva căreia se solicită executarea, odată ce se constată existența unuia dintre motivele care întemeiază refuzul recunoaşterii hotărârii.
- *Cererea de refuz a executării se depune la instanța pe care statul membru în cauză a comunicat-o Comisiei ca fiind instanță competentă.*
- *În reglementarea procedurii de refuz al executării au prevalență normele dreptului unional.* Numai în măsura în care această procedură nu este reglementată de Regulamentul nr. 1215/2012, se aplică, în subsidiar, legislația statului membru solicitat.
- *Reclamantul este obligat să furnizeze instanței o copie a hotărârii şi, dacă este cazul, o traducere sau o transcriere a acesteia.* Prin excepție, el este dispensat de prezentarea documentelor menționate în două situații: documentele există deja la dosarul cauzei ori instanța nu consideră rezonabilă furnizarea acestora de către solicitant. În cazul din urmă, instanța poate pune în vedere celeilalte părți să depună documentele.
- *Instanța se pronunță fără întârziere asupra cererii de refuz al executării.*
- Decizia instanței asupra cererii de refuz al executării poate fi atacată de oricare dintre părți. *Calea de atac* se introduce la instanța pe care statul membru în cauză a comunicat-o Comisiei ca fiind instanța competentă.
- Decizia pronunțată cu privire la calea de atac poate fi contestată printr-o *cale de atac ulterioară*, doar dacă instanțele competente pentru calea de atac ulterioară au fost comunicate Comisiei.
- *Suspendarea cererii de refuz al executării* poate să intervină fie la fond, fie în calea de atac. Suspendarea este facultativă pentru instanță şi poate avea următoarele motive: împotriva hotărârii a fost introdusă o cale de atac ordinară în statul membru de origine sau termenul pentru introducerea

[19] Hotărârea din 29 aprilie 1999, *Eric Coursier c/a Fortis Bank şi Martine Bellami, épouse Coursier* (Stănescu, 2011, p. 234-236).

acesteia nu a expirat încă (în cazul din urmă, instanța poate specifica termenul în care poate fi introdusă o astfel de cale de atac)[20].

- *Hotărârea pronunțată într-un stat membru prin care se dispune plata unor penalități* este executorie în statul membru solicitat, doar dacă suma a fost stabilită în mod definitiv de instanța de origine.
- *Părții care solicită, într-un stat membru, executarea unei hotărâri pronunțate în alt stat membru nu i se poate solicita o cauțiune sau o garanție*, indiferent de denumirea acesteia, pe motiv că este cetățean străin sau că nu își are domiciliul sau reședința în statul membru solicitat.
- *Dacă hotărârea conține o măsură sau un ordin care nu este cunoscut în dreptul statului membru solicitat,* măsura sau ordinul în cauză se adaptează, în măsura posibilului, la o măsură sau la un ordin recunoscute în dreptul statului membru în cauză, în condițiile în care au efecte echivalente și urmăresc obiective și interese similare. Notăm că adaptarea nu poate să producă efecte care să le depășească pe cele prevăzute de dreptul statului membru de origine. Pe calea instanței, părțile pot să conteste adaptarea măsurii sau a ordinului.
- *Actele autentice* care sunt executorii în statul membru de origine sunt executate în celelalte state membre, fără să fie necesară o hotărâre de încuviințare a executării. Refuzul executării ar putea interveni numai dacă ar contraveni, în mod vădit, ordinii publice a statului solicitat. Actele autentice trebuie să îndeplinească toate condițiile necesare pentru autentificare în statul membru de origine.
- *Tranzacțiile judiciare* sunt supuse unor condiții similare cu cele cerute pentru actele autentice.

Procedura de executare

Conform Regulamentului nr. 1215/2012, hotărârea este declarată executorie imediat după îndeplinirea formalităților expres menționate.

Concret, partea care solicită încuviințarea executării unei hotărâri trebuie să prezinte o copie a hotărârii care să întrunească cerințele necesare în vederea stabilirii autenticității acesteia și certificatul care atestă că hotărârea este executorie și care conține un rezumat al hotărârii, precum și, dacă este cazul, informații relevante cu privire la cheltuielile de judecată recuperabile și la calcularea dobânzii.

În cazul punerii în executare a unei hotărâri care impune o măsură provizorie și de conservare, reclamantul va furniza, alături de copia hotărârii, certificatul care atestă că instanța este competentă să judece cauza pe fond, că hotărârea este

[20] Dacă hotărârea a fost pronunțată în Irlanda, Cipru sau în Regatul Unit, orice cale de atac prevăzută în statul membru de origine este considerată cale de atac ordinară.

executorie în statul membru de origine, precum şi dovada notificării sau comunicării hotărârii, dacă măsura a fost dispusă fără citarea pârâtului.

În toate cazurile, autoritatea competentă solicitată poate să pună în vedere reclamantului să depună o traducere sau o transcriere a conţinutului certificatului, în măsura în care procedura nu poate fi continuată în lipsa traducerii respective.

Precizări privind certificatul prevăzut în anexa Regulamentului („Certificat privind o hotărâre în materie civilă sau comercială") şi documentele care se comunică persoanei împotriva căreia se cere executarea (art. 43):

- La cererea oricăreia dintre părţile interesate, instanţa de origine emite certificatul prevăzut în art. 53 şi în anexa I din Regulament.
- În cazul în care se solicită executarea unei hotărâri pronunţate într-un stat membru, certificatul se notifică sau se comunică persoanei împotriva căreia se solicită executarea, înainte de prima măsură de executare.
- Alături de certificat, se comunică şi hotărârea, dacă aceasta nu a fost deja notificată sau comunicată persoanei respective.
- Dacă persoana împotriva căreia se solicită executarea are domiciliul în alt stat membru decât statul membru de origine, această persoană poate solicita o traducere a hotărârii pentru a contesta executarea, dacă hotărârea nu este scrisă sau nu este însoţită de o traducere în una dintre următoarele limbi: o limbă pe care persoana respectivă o înţelege; limba oficială a statului membru în care îşi are domiciliul sau, dacă în statul membru respectiv există mai multe limbi oficiale, limba oficială sau una dintre limbile oficiale ale locului unde îşi are domiciliul. În cazul în care se solicită traducerea hotărârii, nu se pot lua alte măsuri de executare decât măsuri de conservare, până când persoanei împotriva căreia se solicită executarea nu i-a fost furnizată traducerea. Toate aceste prevederi nu sunt aplicabile în cazul în care hotărârea a fost deja notificată sau comunicată persoanei împotriva căreia se solicită executarea în una dintre limbile menţionate sau dacă este însoţită de o traducere în una dintre limbile respective.
- Traducerile sau transcrierile (în ceea ce priveşte formularul-tip utilizat pentru emiterea certificatului) se pot efectua în oricare alta dintre limbile oficiale ale instituţiilor Uniunii, pe care statul membru în cauză declară că o poate accepta.
- Traducerile la care se referă prevederile Regulamentului pot fi efectuate numai de către persoane autorizate în acest scop în unul dintre statele membre.

De asemenea, dispoziţiile art. 43 nu se aplică în cazul executării unei măsuri de conservare dintr-o hotărâre sau în cazul în care persoana care solicită executarea recurge la măsuri de conservare în conformitate cu art. 40. Acest din urmă text prevede că o hotărâre executorie presupune de drept competenţa de a

lua orice măsuri de conservare care sunt prevăzute de legislația statului membru solicitat.

Precizări privind problema domiciliului, *în contextul Regulamentului nr. 1215/2012*[21].

Regulamentul uzează frecvent de noțiunea de domiciliu[22]. Capitolul dedicat dispozițiilor generale aduce precizările necesare.

Referitor la persoanele fizice, pentru a determina dacă o parte are domiciliul pe teritoriul statului membru ale cărui instanțe sunt sesizate, va fi interogată legislația internă a statului respectiv. Atunci când partea nu are domiciliul pe teritoriul statului membru ale cărui instanțe sunt sesizate şi se pune problema de a determina dacă partea are domiciliul pe teritoriul altui stat membru, instanța va apela la sistemul de drept al statului membru respectiv.

Referitor la persoanele juridice[23], „domiciliul" este considerat a se afla la locul unde aceasta are: sediul statutar; administrația centrală sau punctul principal de activitate. În cazul Irlandei, Ciprului şi al Regatului Unit, prin „sediu statutar" se înțelege sediul social (*registered office*) ori, în lipsa acestuia, locul de înregistrare

[21] Vechiul Regulament (Regulamentul nr. 44/2001) statua că *obligația de alegere a domiciliului* trebuie îndeplinită în modalitățile prevăzute de legislația statului solicitat. Dacă aceasta nu conține prevederi, alegerea domiciliului se va efectua cel mai târziu la data comunicării hotărârii de încuviințare a executării. Regulamentul nr. 44/2001 instituie o procedură de încuviințare a executării care este comună pentru statele membre. Prima etapă, necontradictorie, permite reclamantului care urmărește executarea hotărârii într-un stat membru să obțină soluționarea rapidă a cererii. A doua fază, contradictorie, instituie o cale de atac, această procedură având menirea de a garanta drepturile părții împotriva căreia se îndreaptă executarea. În acest context, obligația reclamantului de alegere a domiciliului sau de desemnare a unui mandatar *ad litem* trebuie să asigure părții împotriva căreia a fost încuviințată executarea posibilitatea de a introduce calea de atac prevăzută de Regulament, fără să fie necesară îndeplinirea unor formalități în afara circumscripției instanței de la domiciliul său. *Modalitățile* în care se pun în aplicare aceste proceduri nu sunt cuprinse în regulament, care face trimitere la legea statului solicitat. Aceasta din urmă stabilește ansamblul regulilor de depunere a cererii de încuviințare a executării, cu mențiunea că alegerea domiciliului se încadrează în aceste modalități. În ceea ce privește *momentul* la care trebuie efectuată alegerea domiciliului de către reclamant, trebuie admis că, pentru realizarea obiectivelor Regulamentului, această formalitate trebuie îndeplinită la un moment la care procedura să nu fie în mod abuziv întârziată, deoarece drepturile părții împotriva căreia este urmărită executarea trebuie să fie ocrotite. Pentru această rațiune, acest moment se situează, cel mai târziu, la data comunicării hotărârii de încuviințare a executării[21]. C*onsecințele* care decurg din ignorarea modalităților de alegere a domiciliului sunt precizate de legislația statului solicitat. Legea statului solicitat trebuie să prevadă o sancțiune pentru încălcarea prevederilor art. 40 din Regulament (alegerea domiciliului), dar numai în măsura în care însuşi Regulamentul nu instituie o asemenea sancțiune. În concordanță cu obiectivele Regulamentului Bruxelles I, sancțiunea prevăzută de dreptul statului solicitat nu va readuce, în niciun caz, în discuție, valabilitatea hotărârii prin care a fost încuviințată executarea şi nici nu va permite să se aducă atingere drepturilor părții împotriva căreia se urmărește executarea (a se vedea, pentru aceste considerații, *Fernand Carron c/a République Fédérale d'Allemagne*, speță citată după Stănescu (2011, p. 239-241).

[22] Pentru analiza terminologică a noțiunilor domiciliu şi reședința obişnuită, a se vedea Păncescu (2009, p. 230-231).

[23] În ce privește conflictul de calificări referitor la determinarea calității de persoană juridică, a se vedea Bobei (2005, p. 108-118).

(*place of incorporation*) sau, în absența acestuia, locul unde, conform legii, a avut loc constituirea (*place of formation*). Pentru a stabili dacă un trust are domiciliul pe teritoriul statului membru ale cărui instanțe au fost sesizate, instanța va aplica propriul sistem de drept internațional privat.

REGIMURI DERIVATE DE RECUNOAŞTERE ŞI EXECUTARE A HOTĂRÂRILOR STRĂINE

Caracteristica regimurilor derivate este menținerea procedurilor simplificate destinate recunoaşterii şi executării hotărârilor, ca expresie a cooperării judiciare între statele membre. De fapt, aceste regimuri sunt inspirate, la bază, de Regulamentul-cadru (Regulamentul nr. 1215/2012) şi aduc precizări adaptate domeniului specific pe care îl reglementează. După caz, vom regăsi anumite particularități în ceea ce priveşte punctele de legătură relevante pentru competența de drept comun a instanțelor de judecată, pentru competențele reziduale, precum şi în ceea ce priveşte motivele de refuz al recunoaşterii hotărârilor. Dacă avem în vedere, de pildă, ultimul aspect, unele regulamente prevăd motive de refuz al recunoaşterii – comune cu Regulamentul-cadru, dar şi motive de refuz particulare, modelate în funcție de obiectul raporturilor juridice internaționale rezultate din căsătorie şi filiație[24].

La fel ca şi în cazul Regulamentului Bruxelles I revizuit, regulamentele derivate se referă exclusiv la hotărârile pronunțate de un stat membru, prezentate la recunoaştere sau executare pe teritoriul unui alt stat membru.

Nu se permite, la fel ca în Regulamentul nr. 1215/2012, revizuirea pe fond a hotărârilor. De asemenea, nu fac obiectul controlului de regularitate competența instanței statului de origine şi nici controlul legii aplicabile în procesul finalizat cu hotărârea supusă recunoaşterii sau executării.

Regulamentul nr. 2201/2003 privind competența, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti în materie matrimonială şi în materia răspunderii părinteşti[25]

Hotărârile judecătoreşti dintr-un stat membru se recunosc în celelalte state membre, fără a fi nevoie să se recurgă la vreo procedură.

Cele două categorii de motive pentru care hotărârea nu este recunoscută sunt cele de drept comun (menționate în Regulamentul nr. 44/2001 şi în Regulamentul nr. 1215/2012) şi motive proprii materiei reglementate (răspundere părintească şi materia matrimonială). Le menționăm distinct, pentru a sublinia elementele de particularitate dictate, de regulă, de protecția copilului şi de prevalența interesului superior al acestuia.

[24] Cu privire la cele două categorii de motive pentru care recunoaşterea şi executarea hotărârilor pot fi refuzate, a se vedea Loussouarn, Bourel, & de Vareilles-Sommières (2013, p. 944-946).

[25] Cu privire la cele două categorii de motive pentru care recunoaşterea şi executarea hotărârilor pot fi refuzate, a se vedea Loussouarn, Bourel, & de Vareilles-Sommières (2013, p. 944-946).

Motivele de refuz al recunoaşterii hotărârilor judecătoreşti *în materie de divorţ, de separare de drept sau de anulare a căsătoriei* privesc următoarele situaţii:

- recunoaşterea *contravine în mod evident ordinii publice* a statului membru în care este solicitată;
- *actul de sesizare a instanţei sau un act echivalent nu a fost notificat sau comunicat în timp util pârâtului*, care nu s-a prezentat astfel încât acesta să îşi poată pregăti apărarea, cu excepţia cazului în care se constată că pârâtul a acceptat hotărârea într-un mod neechivoc;
- hotărârea *este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunţată într-o acţiune între aceleaşi părţi în statul membru în care se invocă recunoaşterea;*
- hotărârea supusă recunoaşterii *este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunţată anterior într-un alt stat membru sau într-un stat terţ, într-o cauză între aceleaşi părţi sau din moment ce această primă hotărâre îndeplineşte condiţiile necesare recunoaşterii sale în statul membru în care se solicită aceasta*.

În materia răspunderii părinteşti, hotărârea nu este recunoscută în următoarele situaţii:

- *hotărârea contravine în mod evident ordinii publice din statul membru în care se solicită recunoaşterea*. Criteriul în raport de care se apreciază contrarietatea cu ordinea publică este interesul superior al copilului, expres menţionat de art. 23 alin. 1 lit. a din Regulament;
- *hotărârea a fost pronunţată fără audierea copilului*, încălcându-se astfel normele de procedură fundamentale din statul membru în care se solicită recunoaşterea. Sunt exceptate procedurile urgente;
- *actul de sesizare a instanţei sau un act echivalent nu a fost notificat sau comunicat în timp util pârâtului* care nu s-a prezentat, astfel încât acesta să îşi poată pregăti apărarea, cu excepţia cazului în care se constată că pârâtul a acceptat hotărârea într-un mod neechivoc;
- *la solicitarea oricărei persoane care susţine că hotărârea se opune exercitării răspunderii sale părinteşti, în cazul în care hotărârea a fost pronunţată fără ca această persoană să fi avut posibilitatea de a fi ascultată*;
- *este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunţată în materia răspunderii părinteşti în statul în care se solicită recunoaşterea;*
- *este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunţată ulterior în materia răspunderii părinteşti într-un alt stat membru sau în statul terţ în care copilul îşi are reşedinţa obişnuită*[26], din moment ce hotărârea ulterioară îndeplineşte condiţiile necesare recunoaşterii sale în statul membru solicitat;
- *nu a fost respectată procedura prevăzută la art. 56 din Regulament*. Este vorba despre procedura care trebuie urmată pentru plasarea copi-

[26] Cu privire la reşedinţa obişnuită, ca punct de legătură în dreptul internaţional privat, a se vedea Deleanu (2013, p. 63).

lului într-un centru de plasament sau într-o familie substitutivă într-un alt stat membru.

Regulamentul nr. 4/2009 privind obligațiile alimentare

Regulamentul privind obligațiile de întreținere este mai ferm în ceea ce privește recunoașterea anumitor categorii de hotărâri. *Pentru hotărârile pronunțate într-un stat membru care are obligații în temeiul Protocolului de la Haga din 2007*, recunoașterea operează de drept, fără posibilitate de contestare, dacă hotărârile sunt invocate pe teritoriul unui alt stat membru. *Pentru hotărârile care sunt pronunțate într-un stat membru care nu are obligații în temeiul Protocolului de la Haga,* recunoașterea se realizează de drept, dar, în caz de contestație, intervine controlul judiciar. Recunoașterea judecătorească are loc pe cale principală sau pe cale accesorie, într-un proces pendinte care are un alt obiect decât recunoașterea. Cazurile pentru care recunoașterea se refuză sunt cele precizate în Regulamentul Bruxelles I revizuit, la art. 45. Ceea ce este valabil pentru toate categoriile de hotărâri care intră sub incidența Regulamentului este faptul că recunoașterea și executarea nu presupun, sub nicio formă, recunoașterea relației de familie, rudenie, căsătorie sau alianță, care stă la baza obligației de întreținere ce a condus la pronunțarea hotărârii judecătorești.

Regulamentul nr. 1346/2000 privind procedurile de insolvență

Încă din preambulul Regulamentului, este vizibilă intenția de a oferi fluiditate hotărârilor care prevăd deschiderea, desfășurarea și închiderea procedurilor de insolvență (care intră în domeniul de aplicare a Regulamentului) și hotărârilor aflate în legătură directă cu această procedură de insolvență. Modalitatea realizării obiectivului menționat este recunoașterea automată a hotărârilor pronunțate de instanțele statelor membre, în temeiul încrederii reciproce. Concret, aceasta se realizează prin extinderea efectelor atribuite procedurii de legea statului de deschidere la toate celelalte state membre.

Art. 16-26 din Capitolul II prevăd *regulile* de recunoaștere și executare. În principiu, orice hotărâre de deschidere a unei proceduri de insolvență pronunțată de o instanță competentă a unui stat membru este recunoscută în toate celelalte state membre, de îndată ce își produce efectele în statul de deschidere. De menționat că recunoașterea automată a respectivei proceduri de insolvență (procedură principală) nu împiedică deschiderea, de către o instanță dintr-un alt stat membru, a unor proceduri secundare de insolvență (dintre cele arătate expres în Regulament).

Alte elemente de specific privesc *motivele de refuz al recunoașterii*, semnificativ reduse ca număr față de alte regulamente. Un motiv peremptoriu de recunoaștere îl constituie încălcarea ordinii publice. Art. 26 din Regulament prevede că este la latitudinea oricărui stat membru să refuze recunoașterea sau executarea unei proceduri de insolvență deschisă în alt stat membru, dacă recunoașterea sau executarea ar contraveni evident ordinii publice din statul respectiv și, în mod

special, principiilor sale fundamentale sau drepturilor şi libertăţilor individuale garantate prin Constituţie.

De asemenea, se prevede că hotărârile cu privire la desfăşurarea şi închiderea unei proceduri de insolvenţă pronunţate de o instanţă a cărei hotărâre de deschidere este recunoscută în temeiul prevederilor Regulamentului, precum şi un concordat aprobat de o atare instanţă sunt, de asemenea, recunoscute fără îndeplinirea niciunei alte formalităţi. Dar statele membre nu au obligaţia de a recunoaşte sau executa o astfel de hotărâre, dacă s-ar ajunge la o limitare a libertăţii individuale sau a secretului corespondenţei (art. 25 alin. 3).

Regulamentul nr. 650/2012 privind competenţa, legea aplicabilă, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti şi acceptarea şi executarea actelor autentice în materie de succesiuni şi privind crearea unui certificat european de moştenitor[27]

În materie de succesiuni internaţionale, este consacrată regula recunoaşterii de drept, iar, în caz de contestaţie, respectarea procedurii detaliate în art. 45-58 pentru recunoaşterea judecătorească.

Recunoaşterea hotărârilor unui stat membru pe teritoriul altor state membre are loc *de plin drept*, fără a se recurge la o procedură specială (art. 39). *Recunoaşterea sub control judiciar* se realizează în două modalităţi. Pe cale principală, respectând regimul cererii de chemare în judecată, orice parte interesată poate să solicite recunoaşterea hotărârii. Pe cale incidentală sau accesorie, soluţionarea excepţiei aparţine instanţei în faţa căreia este ridicată (instanţă aparţinând unui alt stat membru).

Instanţa nu va recunoaşte hotărârea în situaţiile prevăzute la art. 40 din Regulamentul nr. 650/2012. Motivele pentru care hotărârea nu este recunoscută sunt preluate după art. 45 din Regulamentul nr. 44/2001.

Titlul executoriu european pentru creanţele necontestate. Regulamentul nr. 805/2004[28]

Noţiunea „creanţe necontestate" acoperă toate situaţiile în care un creditor, în lipsa unei contestaţii din partea debitorului cu privire la natura şi valoarea unei creanţe pecuniare, a obţinut fie o hotărâre judecătorească împotriva acestui debitor, fie un act executoriu care necesită o acceptare expresă a debitorului, indiferent că este vorba despre o tranzacţie judiciară ori despre un act autentic.

Art. 3 din Regulamentul nr. 805/2004 detaliază ipotezele în care o creanţă este considerată necontestată:

[27] Pentru o analiză amplă a Regulamentului nr. 650/2012, a se vedea Popescu (2014).

[28] Regulamentul nr. 805/2004 a suportat două importante modificări: prin Regulamentul nr. 1869/2005 (care a înlocuit anexele) şi prin Regulamentul nr. 1103/2008 de adaptare la Decizia nr. 1999/468/CE a anumitor acte care fac obiectul procedurii prevăzute la articolul 251 din tratat, în ceea ce priveşte procedura de reglementare cu control.

- în cazul în care debitorul a recunoscut-o în mod expres, acceptând-o sau recurgând la o tranzacție care a fost aprobată de o instanță judecătorească sau încheiată în fața unei instanțe judecătorești în cursul unei proceduri judiciare;
- în cazul în care debitorului nu i s-a opus niciodată, în conformitate cu normele de procedură ale statului membru de origine, în cursul procedurii judiciare;
- în cazul în care debitorul nu s-a prezentat sau nu a fost reprezentat în cadrul unei ședințe de judecată privind această creanță, după ce a contestat-o inițial în cursul procedurii judiciare, cu condiția ca atitudinea sa să poate fi asimilată unei recunoașteri tacite a creanțelor sau a faptelor invocate de creditor în temeiul legislației statului membru de origine;
- în cazul în care debitorul a recunoscut-o în mod expres într-un act autentic.

Creanțele care fac obiectul Regulamentului se limitează exclusiv la sume de bani determinate, care au devenit exigibile sau a căror scadență este menționată în hotărâre, în tranzacția judiciară sau în actul autentic[29].

Titlul executoriu european este o procedură simplificată, prin intermediul căreia sunt recunoscute şi executate, fără exequatur, hotărârile judecătoreşti, tranzacțiile judiciare şi actele autentice privind creanțe necontestate, dacă sunt reunite condițiile expres stipulate în Regulament. De asemenea, Regulamentul se aplică hotărârilor pronunțate ca urmare a acțiunilor introduse împotriva hotărârilor judecătoreşti, tranzacțiilor judiciare sau actelor autentice certificate ca titluri executorii europene. Certificatul de titlu executoriu european produce efecte numai în limitele forței executorii a hotărârii. Procedura titlului executoriu european se aplică numai pe teritoriul statelor membre.

Procedura prevăzută de Regulamentul nr. 805/2004 este facultativă pentru creditor. Acesta are posibilitatea de a opta pentru sistemele de recunoaştere şi executare stabilite de Regulamentul nr. 1215/2012 sau de alte instrumente europene.

„O hotărâre judecătorească care a fost certificată ca titlu executoriu european în statul membru de origine este recunoscută şi executată în celelalte state membre, fără a fi necesară încuviințarea executării şi fără a fi posibilă contestarea recunoaşterii sale" (art. 5 din Regulament).

Avantajele procedurii de executare în temeiul Regulamentului nr. 805/2004 sunt incontestabile, întrucât se permite eliminarea acordului autorităților judiciare din statul membru de executare, ceea ce presupune eliminarea întârzierilor şi cheltuielilor aferente acordului respectiv. Eliminarea controlului este pusă în relație

[29] Act autentic înseamnă act întocmit sau înregistrat în mod formal ca act autentic şi a cărui autenticitate se referă la semnătura şi conținutul actului. Autenticitatea este stabilită de o autoritate publică sau de orice autoritate împuternicită în acest sens de către statul membru de origine. În sfera noțiunii „act autentic", în accepțiunea Regulamentului nr. 805/2004, intră şi convențiile în materie de obligații de întreținere încheiate cu autoritățile administrative sau autentificate de către acestea.

directă cu respectarea drepturilor fundamentale în cadrul procesului civil transfrontalier. Dintre acestea, preambulul acestui Regulament aminteşte dreptul de acces la o instanţă imparţială şi dreptul la apărare. Între garanţiile celor două drepturi fundamentale sunt menţionate standardele minime pe care trebuie să le îndeplinească procedura în urma căreia se pronunţă hotărârea, astfel încât debitorul să fie informat în timp util şi să îşi poată pregăti apărarea, în cadrul acţiunii pornite împotriva sa.

O hotărâre privind o creanţă necontestată nu poate fi certificată ca titlu executoriu european decât dacă procedura judiciară din statul membru de origine a respectat standardele minime cuprinse în Regulament. Standardele privesc notificarea sau comunicarea actelor de procedură, precum şi informarea debitorului cu privire la creanţă şi la formalităţile procedurale care trebuie îndeplinite pentru contestarea creanţei.

Condiţiile de certificare ca titlu executoriu european sunt limitativ prevăzute de art. 6 din Regulamentul 805/2004: hotărârea trebuie să fie executorie în statul de origine; hotărârea nu este incompatibilă cu dispoziţiile în materie de competenţă din Regulamentul nr. 1215/2012: competenţa exclusivă, competenţele speciale – secţiunile 3 şi 6 din capitolul II; procedura judiciară din statul membru de origine a îndeplinit cerinţele pe care trebuie să le îndeplinească o creanţă necontestată; hotărârea a fost pronunţată în statul membru în care debitorul îşi are domiciliul, dacă este vorba de o creanţă necontestată care se referă la un contract în care debitorul este consumator (utilizarea este străină activităţii sale profesionale).

Tranzacţiile judiciare aprobate de către instanţa de judecată sau încheiate în faţa unei instanţe în cursul unei proceduri judiciare şi executorii în statul membru în care a fost aprobată sau încheiată sunt certificate ca titlu executoriu european, utilizându-se formularul-tip prevăzut în anexa Regulamentului. Tranzacţiile trebuie să se refere la creanţe necontestate, iar procedura certificării lor are loc pe bază de cerere adresată instanţei. *Actele autentice* se certifică drept titluri executorii europene în aceleaşi condiţii ca tranzacţiile judiciare (art. 24-25).

Dacă intervin *suspendarea sau limitarea*[30] caracterului executoriu al hotărârii ori aceasta încetează să fie executorie, se va elibera un certificat care va atesta aceste împrejurări, ca urmare a cererii adresate instanţei de origine (formularul care trebuie utilizat este prevăzut în anexa Regulamentului).

Certificatul de titlu executoriu european este parţial, dacă doar anumite părţi din hotărâre sunt conforme cu cerinţele Regulamentului.

[30] Instanţa de judecată sau autoritatea competentă din statul membru au posibilitatea ca, la cererea debitorului, să limiteze procedura de executare la măsurile asiguratorii; să condiţioneze executarea de constituirea unei garanţii; în cazuri excepţionale, să suspende procedura de executare. Aceste măsuri pot fi dispuse în următoarele situaţii: debitorul a intentat o acţiune împotriva unei hotărâri judecătoreşti certificate ca titlu executoriu european; debitorul a solicitat rectificarea sau retragerea unui certificat de titlu executoriu european, conform art. 10 din Regulamentul nr. 805/2004 (certificatul conţine erori materiale sau a fost emis în mod neîntemeiat).

Procedurile de executare sunt prevăzute de legislația fiecărui stat membru, iar creditorul este ținut să furnizeze autorităților însărcinate cu executarea toate documentele necesare în acest scop. *Refuzul executării* intervine atunci când hotărârea certificată ca titlu executoriu european este incompatibilă cu o hotărâre pronunțată anterior într-un stat membru sau în orice stat terț, dacă hotărârea anterioară s-a pronunțat între aceleaşi părți, pentru aceeaşi cauză; hotărârea anterioară s-a pronunțat în statul membru de executare sau a întrunit condițiile necesare recunoaşterii sale în statul membru de executare; ireconciliabilitatea hotărârilor nu a fost şi nu ar fi putut fi invocată în cursul procedurii judiciare în statul membru de origine.

Doctrina de specialitate (Audit, & d'Avout, 2013, p. 582) atrage atenția asupra faptului că anumite rezerve au fost generate de aria întinsă de aplicare a Regulamentului (chiar dacă are în vedere numai creanțe monetare), de condițiile relativ facil de îndeplinit şi, mai ales, de absența oricărei posibilități de contestare a recunoaşterii creanței ca titlu executoriu european. Acest dezechilibru – s-a arătat – se impune a fi compensat printr-o jurisprudență riguroasă în ceea ce priveşte condițiile de aplicare a Regulamentului.

Procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă

Premisa adoptării Regulamentului nr. 861/2007[31] este constatarea faptului că numărul obstacolelor în calea obținerii unei hotărâri judecătoreşti rapide şi puțin oneroase este în creştere, în cauzele transfrontaliere. Chiar în condițiile în care statele au introdus în ordinea internă proceduri civile simplificate pentru cererile cu valoare redusă, cheltuielile, întârzierile şi complexitatea inerente procedurilor judiciare nu cunosc o reducere proporțională cu valoarea cererilor. În rândul măsurilor privind cooperarea judiciară civilă cu incidență transfrontalieră[32], a fost adoptat Regulamentul nr. 861/2007, care instituie procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă. *Obiectivul* procedurii europene este facilitarea accesului

[31] Regulamentul nr. 861/2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă a fost modificat prin Regulamentul nr. 517/2013 de adaptare a anumitor regulamente şi decizii în ceea ce priveşte libera circulație a mărfurilor, libera circulație a persoanelor, dreptul societăților comerciale, politica în domeniul concurenței, agricultura, siguranța alimentară, politica în domeniul veterinar şi fitosanitar, politica în domeniul transporturilor, energia, fiscalitatea, statistica, rețelele transeuropene, sistemul judiciar şi drepturile fundamentale, justiția, libertatea şi securitatea, mediul, uniunea vamală, relațiile externe, politica externă, de securitate şi apărare şi instituțiile, având în vedere aderarea Republicii Croația.

[32] Regulamentul nr. 861//2007 a fost precedat de alte măsuri, dintre care menționăm: regulamente (de exemplu, Regulamentul Bruxelles I, devenit Regulamentul nr. 1215/2012, Regulamentul nr. 805/2004 privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate, Regulamentul nr. 1896/2006 de creare a unei proceduri privind ordinul european de plată); programul de măsuri privind punerea în aplicare a principiului recunoaşterii reciproce a hotărârilor în materie civilă şi comercială (30 noiembrie 2000); Cartea verde privind crearea unei proceduri simplificate privind ordinul european de plată şi adoptarea unor măsuri de simplificare şi accelerare a soluționării litigiilor privind cererile cu valoare redusă.

la justiție, accelerarea soluționării litigiilor cu element de extraneitate privind cererile cu valoare redusă şi reducerea costurilor, prin utilizarea instrumentelor puse la dispoziție de Regulament nr. 861/2007. Regulamentul se aplică exclusiv în cauzele cu caracter transfrontalier.

Domeniul de aplicare a procedurii speciale este materia civilă şi comercială, indiferent de natura instanței, cu condiția ca valoarea cererii să nu depăşească 2.000 EUR la momentul înregistrării formularului de cerere de către instanța competentă. La efectuarea calculului nu se vor lua în considerare dobânzile, cheltuielile şi alte costuri. Această modalitate de calcul nu aduce atingere competenței instanței de a le acorda prin hotărâre, după cum nu aduce atingere nici normelor de drept intern aplicabile calculului dobânzilor.

Există o serie de *domenii care nu intră sub incidența Regulamentului*: materia fiscală, vamală, administrativă, răspunderea statului pentru acte sau omisiuni în cadrul exercitării autorității publice; starea civilă sau capacitatea juridică a persoanelor fizice; drepturile patrimoniale născute din regimurile matrimoniale, testamente şi succesiuni, obligațiile de întreținere; faliment, procedurile privind lichidarea societăților insolvabile sau a altor persoane juridice, acorduri amiabile, proceduri de concordate şi alte proceduri similare; asigurări sociale; arbitrajul; dreptul muncii; închirierea unor bunuri imobile, cu excepția acțiunilor privind creanțele având ca obiect plata unei sume de bani; atingerile aduse dreptului la viață privată sau drepturilor care privesc personalitatea, inclusiv calomnia.

Într-un articol separat (art. 3), Regulamentul defineşte *cauzele transfrontaliere* ca fiind acele cauze în care cel puțin una dintre părți îşi are domiciliul sau reşedința obişnuită pe teritoriul unui stat membru[33], altul decât cel în care se află instanța judecătorească sesizată. Momentul la care se stabileşte dacă o cauză are caracter transfrontalier este data la care instanța de judecată competentă primeşte cererea.

Procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă este o alternativă la procedurile reglementate în legislațiile statelor membre. Regulamentul nr. 861/2007 elimină procedurile intermediare necesare recunoaşterii şi executării într-un stat membru a hotărârilor pronunțate într-un alt stat membru, în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă. Este o *procedură scrisă*, cu excepția cauzelor în care instanța de judecată apreciază că este necesară o dezbatere orală sau în cazul în care una dintre părți solicită aceasta (magistrații au putere de apreciere cu privire la o astfel de cerere, care poate fi acceptată sau refuzată).

Inițierea procedurii speciale reglementate de Regulamentul nr. 861/2007 are loc prin completarea, de către reclamant, a cererii-tip, care trebuie depusă[34] la

[33] „Stat membru" înseamnă statele membre ale U.E., cu excepția Danemarcei.

[34] Cererea se depune la instanța competentă sau este trimisă acesteia în mod direct, prin poştă sau prin orice mijloc de comunicare acceptat de statul membru în care s-a inițiat procedura (se pot utiliza faxul, emailul sau alte asemenea mijloace).

instanța de judecată competentă[35]. Toate documentele se comunică pârâtului, în termenele şi în modalităţile expres menționate în art. 5 din Regulament. Se poate depune cerere reconvențională, iar Regulamentul defineşte reconvenționala ca fiind cererea rezultată în urma aceluiaşi contract sau fapt pe care s-a bazat cererea principală. Reclamantul are termen pentru a răspunde reconvenționalei, dar dacă aceasta depăşeşte valoarea anterior precizată, ambele cereri (cea principală şi cea reconvențională) vor fi soluționate în conformitate cu normele procedurale din statul membru în care se derulează procedura. Întrucât exced sferei Regulamentului (datorită valorii), cele două cereri se vor soluționa potrivit dreptului procesual din statul membru al instanței sesizate.

Simplificarea procedurilor, prin prisma prevederilor Regulamentului nr. 861/2007, este determinată şi de rolul pe care trebuie să şi-l asume instanța de judecată. În acest scop, se menționează în preambul, instanța îşi va exercita atribuțiile în cel mai scurt termen – chiar şi atunci când Regulamentul nu precizează un termen pentru o anumită etapă a procedurii. În acelaşi scop, al accelerării procedurilor, instanța poate să furnizeze informații de ordin procedural, în conformitate cu dreptul intern (considerentele 22-23). Aceste texte trebuie înțelese în corelație cu considerentul 9, potrivit căruia Regulamentul urmăreşte promovarea drepturilor fundamentale şi respectă, în mod special, principiile recunoscute prin Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene. Concret, instanța de judecată este ținută să respecte dreptul la un proces echitabil şi principiul contradictorialității, mai ales atunci când optează pentru necesitatea unei dezbateri orale[36], precum şi atunci când decide asupra mijloacelor de probă şi a duratei obținerii acestora. Instanța trebuie să se pronunțe prin hotărâre în termen de 30 de zile de la primirea răspunsului de la dezbaterea orală sau după ce a primit toate informațiile necesare.

În acelaşi scop, al asigurării simplității şi eficacității, hotărârile pronunțate într-un stat membru sunt recunoscute şi executate într-un alt stat membru fără a fi necesară o hotărâre de recunoaştere a caracterului executoriu şi fără să existe posibilitate de contestație.

Procedura europeană de somație de plată. Regulamentul nr. 1896/2006

Una dintre măsurile considerate esențiale pentru eliminarea cauzelor insolvenței este instituirea unor proceduri simplificate de somație de plată. Recuperarea rapidă şi eficientă a creanțelor cu privire la care nu există litigii în desfăşurare are importanță primordială pentru operatorii economici din U.E. Întârzierile la plată conduc la insolvență, ceea ce amenință – pe cale de consecință – continuitatea activității întreprinderilor (mai ales a celor mici şi mijlocii) şi provoacă pierderea locurilor de muncă. La nivel legislativ, toate statele membre au încercat să

[35] Statul membru căruia i se adresează cererea este statul membru în care au loc notificarea, comunicarea sau transmiterea documentului.

[36] Dezbaterea orală se poate realiza şi prin intermediul videoconferinței sau al altor tehnici de comunicare, atunci când asemenea tehnici sunt disponibile.

identifice proceduri colective de recuperare a creanţelor necontestate, însă se poate constata lipsa de eficacitate sau eficacitatea diminuată, în practică, a procedurilor interne. În plus, în litigiile transfrontaliere, procedurile naţionale existente sunt fie inadmisibile, fie nepractice.

Această abordare a actualităţii transfrontaliere în recuperarea creanţelor necontestate este cuprinsă în preambulul Regulamentului nr. 1896/2006 de instituire a unei proceduri europene de somaţie de plată[37]. *Brevitatis causa*, adoptarea Regulamentului a fost un imperativ pentru eliminarea dezechilibrelor în funcţionarea instrumentelor procedurale puse la dispoziţia creditorilor în diferite state membre şi, implicit, pentru garantarea unor condiţii identice creditorilor şi debitorilor pe întreg cuprinsul Uniunii Europene.

Procedura este reglementată în scopul simplificării, accelerării şi reducerilor costurilor procesuale în cauzele referitoare la creanţele necontestate şi este menită asigurării liberei circulaţii a somaţiilor europene de plată în cadrul statelor membre. O somaţie europeană de plată emisă într-un stat membru şi care a devenit executorie este considerată, în scopul executării, ca şi cum ar fi fost emisă în statul membru în care se cere executarea. Motivaţia rezidă în încrederea reciprocă în administrarea justiţiei în statele membre, ceea ce presupune ca instanţa[38] dintr-un stat membru să poată considera că sunt îndeplinite toate condiţiile de emitere a unei somaţii europene de plată, pentru a permite executarea somaţiei în toate celelalte state membre, fără niciun control judecătoresc privind aplicarea corectă a normelor minime de procedură în statul membru în care somaţia trebuie să fie executată.

Apoi, procedura instituită de Regulament este un instrument complementar şi facultativ pentru reclamant, în sensul că acesta are libertatea de a recurge la o procedură prevăzută de legea naţională. Prin urmare, Regulamentul nu înlocuieşte şi nu armonizează mecanismele de recuperare a creanţelor necontestate existente în temeiul legislaţiei naţionale.

Dispoziţiile Regulamentului sunt destinate exclusiv materiei civile şi comerciale, în litigiile transfrontaliere, fără a deosebi după natura instanţei. El nu se aplică în materie fiscală, vamală, administrativă, nici pentru *acta iure imperii.* Nu intră în domeniul său regimurile matrimoniale, testamentele, succesiunile; falimentele, concordatele, procedurile similare; asigurările sociale; creanţele care au ca izvor obligaţiile necontractuale (cu excepţia cazului în care acestea au făcut obiectul unui acord între părţi sau există o recunoaştere a datoriei ori dacă se referă la datorii lichide care decurg dintr-o proprietate comună asupra unui bun).

Procedura regulamentară priveşte creanţele pecuniare lichide şi exigibile la data introducerii cererii de somaţie europeană de plată. Utilizarea formularelor-tip din anexa Regulamentului este de natură să contribuie la simplificarea şi accelerarea

[37] Acest Regulament a fost modificat în două rânduri: prin Regulamentul nr. 936/2012 şi prin Regulamentul nr. 517/2013.

[38] Prin „instanţă" se înţelege orice autoritate a statului membru care este competentă în ceea ce priveşte somaţiile europene de plată sau în orice altă materie conexă.

procedurilor. Odată investită cu cererea de somație europeană de plată, instanța este obligată să examineze în cel mai scurt timp şi având la dispoziție formularul de cerere, dacă sunt îndeplinite condițiile de regularitate şi dacă cererea este întemeiată. Chiar şi în cazul în care se impun completarea sau rectificarea cererii, termenele acordate de către instanță vor respecta imperativul celerității. Formularea textului legal este următoarea: „Atunci când instanța cere reclamantului să completeze sau să rectifice cererea, aceasta stabileşte un termen pe care îl consideră corespunzător având în vedere circumstanțele. Instanța poate proroga acest termen în cazul în care consideră util acest lucru." Toate termenele menționate în Regulament sunt relative reduse, dar transpare, totodată, preocuparea de a asigura respectarea dreptului la apărare, la informare procesuală. Dacă sunt întrunite toate cerințele legale, somația de plată este emisă în cel mai scurt termen şi, în principiu, în 30 de zile de la introducerea cererii (se scad din termenul de 30 de zile eventualele perioade de timp necesare completării, rectificării sau modificării cererii inițiale).

Executarea somației poate fi refuzată în statul membru în care se solicită executarea, în cazul în care somația europeană de plată este incompatibilă cu o hotărâre pronunțată sau cu o somație emisă anterior în orice stat membru sau într-o țară terță, cu următoarele condiții: hotărârea pronunțată sau somația anterioară să privească aceleaşi părți, într-un litigiu având acelaşi obiect; hotărârea pronunțată sau somația anterioară să îndeplinească toate condițiile recunoaşterii acesteia în statul membru de executare; incompatibilitatea să nu fi putut fi invocată în cursul procedurii judiciare în statul membru de origine[39]. Un alt motiv de refuz al executării îl constituie faptul că pârâtul a achitat reclamantului suma stabilită în somația europeană de plată. În toate cazurile, refuzul executării trebuie solicitat de către pârât.

În circumstanțe excepționale, executarea poate fi suspendată. La cererea pârâtului, instanța are posibilitatea să limiteze executarea la măsurile asiguratorii ori să subordoneze executarea constituirii unei garanții determinate.

Instanța de judecată sau autoritatea competentă în materia somațiilor europene de plată nu pot să procedeze la reexaminarea pe fond a somației emise într-un alt stat membru.

BIBLIOGRAFIE

Audit, B., & d'Avout, L. (2013). *Droit international privé*, 7e édition refondue. Paris: Economica.
Bobei, R.-B. (2005). *Calificarea şi conflictul de calificări în dreptul internațional privat.* Bucureşti: Editura All Beck.
Clavel, S. (2012). *Droit international privé*, 3e édition. Paris: Dalloz.
Deleanu, S. (2013). *Drept internațional privat. Partea generală*. Bucureşti: Editura Universul Juridic.
Gutmann, D. (1999). *Droit international privé*. Paris: Dalloz.

[39] „Statul membru de origine" este statul membru în care se emite somația europeană de plată.

Loussouarn, Y., Bourel, P., & de Vareilles-Sommières, P. (2013). *Droit international privé*, 10e édition. Paris: Dalloz.

Marcusohn, V. (2009). Competența instanțelor judecătoreşti în materie matrimonială cu un element de extraneitate. *În Dreptul românesc în contextul exigențelor Uniunii Europene. Comunicări prezentate la Sesiunea ştiințifică anuală a Institutului de Cercetări Juridice, 2009, Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu"* (p. 262-271). Bucureşti: Editura Hamangiu.

Niboyet, M.-L., & de Geouffre de la Pradelle, G. (2013). *Droit international privé*, 4e édition. Paris: LGDJ.

Păncescu, F. G. (2009). Procesul civil internațional – prezent şi viitor. În *Dreptul românesc în contextul exigențelor Uniunii Europene. Comunicări prezentate la Sesiunea ştiințifică anuală a Institutului de Cercetări Juridice, 2009, Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu"* (p. 228-235). Bucureşti: Editura Hamangiu.

Popescu, D. A. (2014). *Ghid de drept internațional privat în materia succesiunilor*. Oneşti: Editura Magic Print. Accesată la adresa http://www.uniuneanotarilor.ro/files/2015/Ghid_dr_intl_al_succesiunilor_RO.pdf în data de 3 ianuarie 2016.

Stănescu, Ş.-Al. (2011). *Cooperarea judiciară în materie civilă şi comercială. Jurisprudența C.J.U.E. privind competența, recunoaşterea şi executarea hotărârilor*. Bucureşti: Editura Hamangiu.